

Imenska skupina - uvodno

Kuna, Branko

Source / Izvornik: **Jezikoslovlje, 2016, 17., 1 - 6**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:146319>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-26**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Branko Kuna
Sveučilište u Osijeku

Imenska skupina - uvodno

Ovaj dvobroj časopisa *Jezikoslovlje* posvećen je imenskoj skupini, minimalnoj sintaktičkoj konstrukciji kojoj je glava neka od imenskih riječi. Imenska se skupina u jezikoslovlju promatra kao jezična univerzalija, nužni fenomen koji ulazi u samu bit uporabe i strukturiranja ljudskoga jezika kao sustava. U podlozi nastanke te konstrukcije jest imenovanje – čin kojim se jezične jedinice (imenice) povezuju s dijelovima naše izvanjezične stvarnosti. Budući da svaka imenica predstavlja neki odsječak izvanjezičnog svijeta koji može imati beskonačan broj svojih pojava oblika, s vremenom se pojavila potreba za njihovim lakšim izdvajanjem iz tog mnoštva i razlikovanjem od svih ostalih. U jezičnoj se praksi to izvodi dvojako: sintaktičkim proširenjem, odnosno dodavanjem novih riječi (čovjek *bijele rase*; žena *iz Baranje*) ili derivacijom, tvorbom nove riječi (*bijelac*, *Baranjka*). Prvi se način može dovesti u vezu s obavijesnim uključivanjem označenih referenata pridavanjem konkretnog značenja određenim sredstvima i u osnovi je aktualizacije imenice koja utječe na nastanak imenske skupine (NP). Takva su tri temeljna načina: kvalifikacija – izdvajanje referenta prema nekom svojstvu ili pripadnosti; zatim kvantifikacija – izdvajanje referenta prema količini; te identifikacija – dovođenje u vezu imenice i referenta upućivanjem na govornu situaciju.

S obzirom na opseg (25 članaka) ova publikacija predstavlja najopširniji prikaz imenske skupine objavljen u nekom hrvatskom jezikoslovnom časopisu, a zbog raznovrsnog znanstveno-metodološkog aparata primijenjenog na brojne jezike očekuje se da će imati zapaženu recepciju u akademskoj zajednici. Nastanak, semantika, struktura i drugi fenomeni imenskih skupina opisani su i protumačeni na primjerima iz bosanskog, bugarskog, crkvenoslavenskog, češkog, engleskog, mađarskog, makedonskog, njemačkog, poljskog, ruskog i slovenskog jezika, a nekoliko je radova posvećeno osvjetljavanju fenomena te konstrukcije u dijalektnoj, povijesnoj ili kontrastivnoj perspektivi. Svi članci posloženi su tematski.

Prvu bi skupinu činila četiri članka posvećena pitanju determinatora, kategoriji koja u jezikoslovlju predstavlja neujednačen pojam. Jednima su to sve riječi koje određuju imenicu čime su izjednačeni s kategorijom atributa, a u užim gledanjima to su riječi bez leksičkog sadržaja i s gramatičkom ulogom te predstavljaju ostvarenje različitih morfosintaktičkih obilježja roda, broja i padeža. Tako su **Irena Zovko Dinković** i **Mirjana Borucinsky** u svom članku *On determiners in Croatian from the perspective of Systemic Functional Grammar?* podvrgnule kritici napise o determinatorima u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi te upozorile na neujednačeno nazivlje s tim u vezi. Primijenivši model sistemske funkcionalne gramatike autorice unutar NP luče i obrazlažu dvije funkcionalne kategorije: determinatore i modifikatore (atribute). **Đurđica Željka Caruso** iz perspektive minimalističkoga programa generativne gramatike u radu *A split DP-analysis of Croatian noun phrases* propituje sintaktički status prenominalnih elemenata: pridjeva i determinatora te koji bi se elementi mogli uzeti kao determinatorske glave s obzirom na DP-hipotezu. Lijevu imensku periferiju autorica razlaže na nekoliko funkcionalnih projekcija (DefP, FocP, TopP) koje pridonose (ne)određenosti i specifičnosti hrvatskih imenskih skupina. **Jana Willer-Gold** u jeziku bez članova kakav je hrvatski propituje uloge odrednika (determinatora) kao riječi koja upućuje na novo-vedeni referent ili na antecedent u prethodnoj rečenici U radu *Obilježja imenice koja podliježe uklapanju u diskurs* autorica, primijenivši postavke minimalističkog programa, pokazuje da uklapanje imenice u diskurs (individuizacija) ovisi o strukturnim odnosima u koje obilježja imenice ulaze i njezine derivacijske povijesti. **Valentin Geshhev** u svom radu *Anomalous use of definiteness and gender in some types of noun phrases in Bulgarian* na posredan način govori o determinatorima jer opisuje pragmatičke uzroke neuobičajene uporabe određenoga člana uz odmilice, nadimke i vlastita imena u bugarskom razgovornom i književnoumjetničkom stilu. Takvo odstupanje od općih pravila uporabe člana uz vlastita imena primijećeno je uz imena koja se odnose na ženske osobe ili ako ime muške osobe sadržava rjeđi i neuobičajeniji sufiks.

Tri se članka odnose na kvantifikatore, riječi koje izražavaju kontraste u količini. Prema nekim autorima kvantifikatori su samo podvrsta determinatora, no u ovom tematskom bloku nitko ih tako ne kategorizira te ih se interpretira kao zasebnu funkcionalnu kategoriju. **Lada Badurina** i **Ivo Pranjković** u članku *Kvantifikacija u imenskim skupinama* načelno raspravljaju o razgraničenju kvantifikatora, kvalifikativa i partikularizatora. U drugom dijelu na temelju proučene slavističke i općejezične literature predstavljaju tipologiju kvantifikacije: numeričku, nenumeričku, jediničnu, nejediničnu, afirmativnu, negativnu, konjukcijsku te kvantifikaciju sa zbirnim i tvarnim imenicama. **Jasna Vince** u radu: *Tisuća na tisuću načina* opisala

je predstavnika one vrste kvantifikatora kojim se izražava određena količina te se glavnina članka odnosi na skupine u kojima se pojavljuje riječ *tisuća* ili one koje su iz te riječi proistekle, od crkvenoslavenskog jezika do suvremenog stanja hrvatskoga jezika. S druge strane **Ana Kovačević** obrađuje *Upravljanu neobrojčenu kvantifikaciju*, skupine u kojima je glava priložni ili imenički kvantifikator, a na korpusu hrvatskoglagoljskih tekstova crkvenoslavenskog razdoblja. Sročnost imenske skupine s predikatom, sa sljedećim predikatom i anaforičkim riječima u žarištu je rada te je pokazano da i kvantifikator i dopuna kvantifikacijske skupine mogu biti kontrolori sročnosti.

Najveću skupinu čine radovi posvećeni modifikatorima, jezičnim oblicima kojima se neka imenica dodatno određuje. Unutar nje valja izdvojiti radove posvećene pridjevima unutar NP, a prvi u nizu jest članak pod naslovom *Što je pridjev imenici? Marije Znike*, jezikoslovke s najvećim stažom i iskustvom u proučavanju hrvatske sintakse. Autorica dokazuje da su pridjevi „sintaktički najzavisnija i najnesamostalnija vrsta riječi“, a u semantičkom smislu uloga im je restriktivna s obzirom na značenje imenice. **Lana Hudeček**, **Snježana Kereković** i **Milica Mihaljević** istražile su u članku pod nazivom: *Skupine imenica + imenica u genitivu i pridjev + imenica u znanstvenom nazivlju* alternaciju (predimeničkog) pridjeva i (poslijeimeničkog) genitiva kao konkurentnih modifikatora u znanstvenom nazivlju te su ponudile svoja rješenja kako bi se taj odnos raslojio i formalizirao. U članku *Nekoliko napomena o izvlačenju upitnih riječi iz pridjevskih skupina u hrvatskome jeziku Ranko Matasović* unutar teorijskog okvira gramatike uloga i referenci propitao je (ne)ovjerenost izvlačenja upitnih riječi iz modifikatorskih skupina u kojima je glava pridjev. **Mihaela Matešić** i **Anita Memišević** u radu *Pragmatics of adjectives in academic discourse: from qualification to intensification* istražile su strategije u akademskom diskursu hrvatskoga i engleskoga jezika za kojima posežu autori ne bi li „pomirili“ persuzivnost koju nose (nepoželjni) kvalitativni pridjevi te ispunili konvencijski zahtjev za objektivnošću iskaza u akademskom diskursu.

Skupinu radova posvećenih prijedložno-padežnim izrazima kao modifikatorima otvara rad **Velimira Petrovića**: *Imenske skupine s prijedložnim komplementima u njemačkom i njihovi ekvivalenti u hrvatskom jeziku* u kojem se na temelju primjera iz književnih djela istražuju razlike i podudarnosti u toj vrsti konstrukcija u dvama jezicima. Slijedi članak **Mirele Omerović** *Supstantivne sintagme s nekongruentnim atributom u instrumentalu s prijedlogom nad(a)* u kojem propituje semantiku te vrste prijedložnog instrumentala u bosanskom jeziku: od prostornog do uzročnog i komparativno-kvalitativnog značenja koje nastaje metaforičkim preslikavanjem. **Ivana Brač** i **Ivana Oraić Rabušić** u radu *Određenje instrumentalne imenske skupine kao dopune u psiholoških glagola* propituju u literaturi zabilježene kriterije za

određenje sintaktičkoga statusa imenske skupine kao dopune ili dodatka psihološkim glagolima. Imenske skupine koje se pojavljuju kao dopune u toj konstelaciji raščlanjuju na obveznu i neobveznu instrumentalnu dopunu, zatim predikatnu, priložnu i dio prijedložne dopune.

Sljedeću tematsku skupinu čine radovi posvećeni odglagolskim imenicama kao jezgrama imenskih skupina. **Veronika Szabó**, **Bálint Tóth**, **Gábor Alberti** i **Judit Farkas** u članku *Verbal and nominal properties of the productive Hungarian deverbal nominalizations* prikazuju imenske skupine s odglagolskom imenicom za složene događaje kao glavom konstrukcije u mađarskom jeziku. Polazište u njihovoj usporedbi i interpretaciji jest stupanj zastupljenosti glagolskih i imenskih funkcionalnih svojstava. **Judit Farkas** i **Gábor Alberti** u radu *Positions for oblique case-marked arguments in Hungarian noun phrases* opisuju četiri strukturna položaja argumenata u kosim padežima nakon nominalizacije glagolskih konstrukcija. Tako dobivene imenske skupine u mađarskom jeziku opisuju se unutar kriterija koji pomiruje mađarsku gramatičarsku tradiciju i generativnu DP-hipotezu. Sintaktički pristup u opisu događajnih odglagolskih imenica u slovenskim NP nalazi se i u radu **Tatjane Marvin**: *On agentive and instrumental deverbal nominalizations in Slovenian*. Na temelju prilagođenog modela, ponajprije Roy i Soare (2014), unutar takvih konstrukcija autorica izdvaja tri vrste događajnih imenica s obzirom na funkcionalnu glavu glagolskog vida (Asp): epizodične imenice, imenice stanja i funkcijske imenice. Tematski blizak prethodnom jest članak *Imenice i pridjevi: Što nam pridjevi mogu otkriti o imenicama?* u kojem **Matea Birtić** primjenjuje pridjevne testove događajnosti spomenutih jezikoslovki Roy i Soare na hrvatske imenice na *-ač*. Autorica zaključuje da je za proširivanje spoznaja o semantičkoj strukturi te vrste odglagolskih imenica svrsishodnije uvođenje distinkcije između epizodičnih i dispozicijskih imenica od spomenutih testova.

Sljede tekstovi koji obrađuje različite pojedinačne aspekte NP, od pitanja kolokacijskih veza, poretka sastavnica, do povijesnih mijena. Tako **Ivana Matas Ivančević** i **Goranka Blagus Bartolec** u članku *Što nam korpus govori o imenskim skupinama* propituju na primjeru imenice *mreža* čestotnost skupina u kojima je ona glava te njezin značenjski i kolokacijski potencijal. Primjenom metoda korpusne lingvistike, pokazano je, mogu se dobiti značenjski opisi koji su drukčiji od leksi-kografskih jer u uporabi neposrednije otkrivaju utjecaj društvenih i drugih izvanjezičnih kretanja na leksičke jedinice. **Mario Brdar** u radu *Why Modrić and Real rather than Real and Modrić? On the order of proper names under coordination* istražuje semantičke odnose s obzirom na redosljed sastavnica u koordiniranim NP. Za razliku od konvencionaliziranih frazeoloških jedinica u kojima je odnos između sastavnica nepromjenjiv, u onim s vlastitim imenima poredak je razmjerno

fakultativan, ovisno o komunikacijskoj namjeri te ga autor dovodi u vezi s Langackerovim (1993) pojmom referentne točke. **Marijana Horvat** u radu *Imenske skupine u čakavskim i štokavskim tekstovima 15.-18. stoljeća* govori o proširenosti ustaljenih modela imenskih sveza koji su naslijeđeni iz crkvenoslavenskog ili su nastali prevođenjem iz talijanskog i latinskog. Posebno je težište dano dvjema konstrukcijama: prijedlog *od* + genitiv te skupinama sa sklonjivim participom.

Dva su rada posvećena zamjenicama u višim sintaktičkim konstrukcijama. **Milan Mihaljević** u radu *Korelativna uporaba pokaznih zamjenica u hrvatskome crkvenoslavenskom jeziku* govori o položaju pokaznih zamjenica uz rečenicu na koju se odnose ili razdvojeno od nje. Nadalje, raspravlja se o vezi između tako uporabljene zamjenice i rečenice te o gledištima u generativnoj literaturi koji se odnose na tu pojavnost. Autor misli da oni nikako ne čine sastavnicu NP/DP već je rečenica dodatak koji se u interpretaciji povezuje sa zamjenicom. **Jurica Polančec** i **Ana Mihaljević** razmatraju uporabu nesklonjivih relativizatora *što* i *kaj* u članku *Croatian non-standard invariant relativizers in European perspective*. Nesklonjivi su relativizatori svojstveniji za nestandardne idiome, a istraživački je dio u radu usmjeren na opis položaja antecedenta u relativnoj rečenici te ispuštanje antecedenta ovisno o njegovim semantičkim obilježjima *živo/neživo*.

Posljednja su dva rada posvećena semantici posvojnosti. **Motoki Nomachi** u članku: *Dative of external possession in Croatian: From an areal-typological perspective* piše o dativnom izricanju vanjske posvojnosti. Riječ je o konstrukciji koja izlazi iz okvira tematizirane sintaktičke konstrukcije jer su sastavnice posvojnoga odnosa povezane preko predikata, no autor ju neprestano dovodi u vezu s posvojnim NP. Zbog proširenosti dativnih konstrukcija hrvatski je tipološki i arealno između zapadnoslavenskih jezika i slovenskog jezika (imaju užu uporabu posvojnoga dativa) i balkaniziranih (južno)slavenskih jezika za koje svojstvena najšira uporaba te konstrukcije. *Izražavanje posvojnih odnosa u pripovjednom diskursu jednojezične djece govornika hrvatskoga i engleskoga jezika* tema je članka **Lidije Šaravanja** i **Ivane Trtanj**. U svom istraživanju uspoređuju i opisuju razvoj načina i sredstava pomoću kojih dvije skupine djece, četverogodišnjaci i desetogodišnjaci, govornici engleskoga i hrvatskoga jezika verbaliziraju posvojne odnose.

Glavne postavke i rezultati istraživanja radova u ovom dvobroju časopisa prvotno su izloženi na međunarodnom znanstvenom skupu *5. Hrvatski sintaktički dani* koji su održani od 7. do 9. svibnja 2015. u Osijeku. Riječ je skupu koji zajednički organiziraju Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku i Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje iz Zagreba. Sastavni je dio programa i dodjela nagrade „Adolfo Veber Tkalčević“ za vrijedan prinos opisu sintakse hrvatskoga jezika, ko-

joj je pokrovitelj osječko Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, a njezin četvrti nositelj bio je dr. sc. Milan Mihaljević iz Staroslavenskog instituta u Zagrebu. Do sada su od izlaganja sa skupova objavljena dva zbornika radova: *Sintaktičke kategorije* (ur. B. Kuna) i *Sintaksa padeža* (ur. D. Brozović Rončević i M. Birtić), a radovi s trećeg i četvrtog skupa objavljeni su u tematskim brojevima časopisa *Suvremena lingvistika* (2011, 37/72) i *Rasprave* (2013, 39/2).

Doprinos kvaliteti radova dali su i brojni recenzenti, a za potrebe ovoga broja bilo je uključeno 25 recenzenata iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Mađarske, Norveške, Poljske, Rumunjske, Srbije i Velike Britanije. Svima njima te svim jezikoslovcima koji su nastupili na skupu, a ponajprije onima koji su poslali svoj rad Uredništvo časopisa *Jezikoslovlje* izražava veliku zahvalnost u nadi da će se mnogi odazvati na 6. *Hrvatske sintaktičke dane* koji će se i 2018. godine održati u Osijeku – u, simboličkom smislu, glavnom gradu hrvatske sintakse.